

Nieuwsbrief Afrikagetuigenissen vzw
Driemaandelijks / september 2012
P708863 / 3080 Tervuren
G. Bosteels, J. van Ruusbroecstraat 15
3080 Tervuren

België-Belgique
P.B. – P.P.
3080 Tervuren
BC 30592

AFRIKAGETUIGENISSEN

Nieuwsbrief nr. 28

September 2012

De prachtige watervallen van Kiubo op de Lufirarivier (Foto Inforcongo)

Opgelet ! Ledenbijdragen

Traditiegetrouw vindt u achteraan in dit blad een aanvullende lijst van ontvangen ledenbijdragen. Onze hartelijke dank aan deze getrouwen die ons hun jaarlijkse bijdrage voor ons negende werkjaar lieten toekomen.

Voor wie tot op heden geen betaling uitvoerde is het nog niet te laat om goed te doen ! Leden die in dat geval verkeren zullen in dit nummer een overschrijvingsformulier willen vinden.

Voor zover als nog nodig : het bedrag blijft sinds 2004 ongewijzigd op 25 eur. vastgesteld maar elke bijgaande steun voor het goede doel wordt met dank tegemoet gezien.

Ons rekeningnummer is en blijft : 001-4254043-87 (of : BE67 0014 2540 4387)

In dit nummer :

De tipoy	3
Van Belgisch Congo tot Congorepubliek 1955-1965 <i>Referaten van Louis De Clerck, oud-gewestadministrateur en magistraat en van Pierre Wustefeld, oud-adviseur bij het Gouvernement-generaal</i>	4
De Afrikaanse ervaring van Theodore Dalrymple	8
De Afrikaanse loopbaan van dokter Jef Haeverans	9
Herinneringen aan een bezoek aan het stamgebied van de Zande <i>Een verhaal van Georges Lombry</i>	16
Doctoraatsthesis met waterhyacinten <i>Door Cyriel Van Meel</i>	22
Korte berichten	24
• "Congo" van David Van Reybrouck in veelheid van talen	
• Luc de Heusch overleden	
• Nieuwe hoop in de strijd tegen de slaapziekte	
In memoriam	26
• Roger Gallant	
• Richard Peeters	
Lidmaatschapsbijdragen 2012	29

De tipoy

Wie onder ons heeft nog niet ondervonden hoe aartsmoeilijk het is onze landgenoten enig begrip bij te brengen over het verschil in levensomstandigheden tussen Midden-Afrika en Europa, met andere woorden over de socio-culturele kloof die ons in de vorige eeuw(en) van de Bantoe onderscheidde. Meer dan eens hoorde ik de reactie : ik wil het niet meer proberen, ik begin er niet meer aan, het is een hopeloze zaak...

Een van de meest flagrante knelpunten is dat van de draagstoel, anders gezegd de tipoy, een tuig dat het onbegrip, zo al niet de hoon van sommige landgenoten opgewekt heeft. Eerst en vooral : wij weten allemaal dat ook bij ons in Europa de draagstoel op een aloude traditie teruggaat. Eeuwenlang genoten ook in onze landen gezagsdragers het voorrecht zich door mankracht te laten verplaatsen. Dat zulk irrationeel tuig in onbruik geraakte, was wellicht nog meer een zaak van technische en economische evolutie (ontwikkeling van het gebruik van het wiel, van dierkracht en tenslotte van motorkracht, wegebouw, enz.) dan van ergernis over sociale discriminatie.

En in Afrika dan ! In een beschavingspatroon waar het wiel onbekend was, waar men geen weet had van lastdieren en waar ook nauwelijks wegen bestonden, is het niet verwonderlijk dat men ook daar van oudsher een beroep deed op menselijke spierkracht om mensen van aanzien, bejaarden, gewonden en zieken ter bestemming te brengen.

Dat ook Europeanen in de vorige eeuw in Congo, bij gebrek aan beter, d.w.z. aan broussewegen en/of gepaste vervoermiddelen en ook wegens het tropische klimaat, soms van dat voorhistorische en zo onconfortabele vervoermiddel gebruik hebben gemaakt, hoeft dan ook geen reden te zijn om de wenkbrauwen te fronsen.

Iedereen die er ooit behoefte aan heeft gehad, weet dat het nooit een probleem is geweest om dragers te vinden, net zomin trouwens als roeiers. Integendeel vonden die mensen dat het bevorderlijk was voor hun aanzien, drager te zijn van de mondele/muzungu. Daar waar zij zulke karwei gratis dienden op te knappen voor de inlandse chefs, zagen zij de verloning die hun van blanke zijde te beurt viel, graag komen.

Zij waren meer begaan met hun prestige bij de schonen van de dorpen die ze bezochten dan met de huidskleur van hun passagier ! Zo eiste hun status meestal dat hun voeten gekneld zaten in echte schoenen en wee hen als de reiziger, allicht moe geworden van het schommelen, het in zijn hoofd haalde om toch maar liever een stukje te voet te lopen. Wanneer zij het

waagden op die manier in de dorpen aan te komen riskeerden zij zich de scherts van de vrouwen op de hals te halen, toen die wilden weten of hun spieren misschien te slap geworden waren om hun last te dragen...

Guido Bosteels

Van Belgisch Congo tot Congorepubliek 1955-1965

Onder de titel "Du Congo Belge à la République du Congo" hield de Universiteit van Louvain-la-Neuve twee jaar geleden een interessant colloquium. De werkzaamheden van dat colloquium zijn nu onder een gelijknamige titel in boekvorm gepubliceerd (Uitgeverij P.I.E. Peter Lang).

In de eerste plaats laten we hierna het referaat volgen dat tijdens dat colloquium werd voorgebracht door ons medelid Louis De Clerck, oud-gewestadministrateur en later magistraat in Burundi (in vertaling uit het Frans).

Ik was gewestadministrateur in de Kasaïprovincie van 1953 tot 1959 en magistraat in Burundi van 1960 tot 1972. Ik had mij op deze koloniale loopbaan voorbereid door naast mijn rechtsstudies een licentiaat te behalen in politieke en koloniale wetenschappen aan de Universiteit van Leuven. Wij volgden deze cursussen met een tiental studenten waaronder André Ryckmans en Joseph Biroli, muganwa (Burundese prins). Deze laatste was de eerste Afrikaanse student in het Belgisch universitair onderwijs.

Het politieke ontwaken van Congo dateert uit 1956. Ik was toen administrateur van het gewest Gandajika, een pilootgebied op het stuk van rurale ontwikkeling : de Congolese landbouwers waren gegroepeerd in "paysannaten" of boerencorporaties : honderden landbouwgronden lagen mooi afgelijnd naast elkaar. De gronden werden per tractor omgeploegd en de insectenbestrijding op de katoenaanplantingen gebeurde per vliegtuig. Maniok- en maïsmolens bevrijdden de vrouwen van het moeizame handwerk met de stamper. In elk dorp installeerde de Regideso pompen waardoor de karwei van het waterdragen wegviel. In Gandajika werden een modern hospitaal en een sociaal centrum gebouwd, en mooie scholen in de omliggende dorpen. Er werd een kring van geëvolueerden opgericht, waarin ik als erelid opgenomen werd. Daar werd bijv. gepraat over de UNO maar nooit, althans niet in mijn bijzijn, over dekolonisatie en politieke ontvoogding van Congo. Het conflict tussen Kerk en Staat over de oprichting van officiële scholen in Congo was destijds de enige politieke kwestie die in Gandajika aan de orde is gekomen.

Van 1956 tot 1959 was ik gewestbestuurder in Senterij (thans Lubao). Ook daar ging de landelijke ontwikkeling flink vooruit en slurpte ze al onze energie op. Evenzeer als in Gandajika heerste er volstreekte politieke rust, peis en vrede.

In augustus 1958 stuurden mijn oversten mij voor 4 maand op stage bij Radio Leopoldstad. Het gouvernement-generaal van de Kolonie had de bedoeling provinciale radiostations op te richten die in de plaatselijke taal zouden uitzenden ; ik zou de

leiding krijgen van het station van Luluaburg. In Leopoldstad kom ik in een heel verschillende atmosfeer terecht van die ik kende in de landelijke gebieden van de Kasai. Er wordt ons diets gemaakt dat de oprichting van de regionale zenders ondermeer tot doel heeft de antikoloniale propaganda tegen te werken die per radio vanuit Caïro werd verspreid. Zo word ik mij bewust van de antikoloniale actie die gevoerd wordt van uit de gedekoloniseerde derde wereld, zoals die in de UNO tot uiting wordt gebracht.

In Brazzaville, aan de overzijde van de Congostroom, waait reeds een wind van vrijheid. Het contrast is groot tussen het fiere Leopoldstad en het kleine Brazzaville. In Leopoldstad beeldt men zich in dat de Congolezen de voorkeur zullen geven aan de hogere levensstandaard van Congo boven de politieke vrijheden in Brazzaville.

Vrienden, oud-collega's uit de Kasai, die nu in de inlandse cité van Leopoldstad werken vertellen me echter dat daar ondanks de uiterlijke rust "iets broeit". In oktober 1958 ben ik aanwezig op de viering van het vijftigjarig bestaan van wat gouverneur-generaal Pétillon de "Belgisch-Congolese Gemeenschap" noemde. Belgisch Congo is immers in oktober 1908 ontstaan. Ik geef me er echter rekenschap van dat het concept "Belgisch-Congolese Gemeenschap" erg vaag is : gemeenschappelijke belangen zijn er beslist wel maar zeker nog geen gemeenschap van mensen. Weliswaar zitten er sedert enkele jaren Congolese leerlingen in de lagere en middelbare scholen die tot dan toe voor de blanken voorbehouden waren en zijn er twee universiteiten waar blanke en zwarte studenten samen studeren, maar behalve dat leven blank en zwart afzonderlijk van elkaar en gaan ze niet met elkaar om. De missies waren in die tijd de enige gelegenheden waar blanke en zwarte priesters broederlijk in gemeenschap leefden.

Een tiental dagen voor de opstand van 4 januari 1959 heb ik Leopoldstad verlaten om mijn functie in de gewestdienst in Senteriy weer op te nemen. De blanke bevolking van Senteriy is verbijsterd bij het vernemen van de gebeurtenissen in Kinshasa. Wat de reacties van de Congolese bevolking betreft, ziehier wat ik daarover schreef in mijn maandelijks activiteitsverslag over januari 1959 :

"De gebeurtenissen in Leopoldstad hebben de bevolking onverschillig gelaten ; velen haalden de schouders op als men erover sprak. Bij de geëvolueerde klasse was de discussie levendiger : voor hen berustte het ongelijk natuurlijk bij de overheid ; ik heb twee vergaderingen gehouden met de geëvolueerde klasse van Senteriy waar ik de koninklijke boodschap en de regeringsverklaring van 13 januari heb voorgelezen en toegelicht. Samenvattend gaat iedereen akkoord met het principiële standpunt van die verklaringen. De geëvolueerden tonen zich echter sceptisch over de mogelijkheid om alle rassendiscriminatie uit te sluiten, meer bepaald op het stuk van het "eenheidsstatuut" (*n.v.d.r. : eenzelfde statuut dat zowel geldt voor het blank als het inlands personeel in overheidsdienst*). De gewoonterechtelijke autoriteiten vrezen dat "mboula matari" zijn taak opgeeft. Alle chefs zegden me : "wij zijn nog niet bekwaam om onszelf te besturen. Indien jullie ons alleen laten gaat het land recht naar anarchie."

Het sectorhoofd van de Bekalebwe, Kitumbika Ngoie, was nog duidelijker : in het bijzijn van zijn raad van notabelen zei hij me : "Bwana Tschitoko, indien Congo vandaag onafhankelijk zou worden, zou de een de ander hier weer gaan opeten". Zijn voorspelling werd inderdaad bewaarheid in 1960-61 !

Tot mijn vertrek uit Sentergy, september 1959, blijft het rustig in de streek. Mijn laatste activiteitenverslagen als gewestbestuurder uit 1959 maken melding van de installatie van de nieuwe hoofdij- en sectorraden, waarvan de leden bij "volksraadpleging" worden benoemd. De chefs toonden zich wantrouwig maar het interesseerde de bevolking. De permanente colleges die in het raam van deze hervorming van de inlandse gebiedsomschrijvingen waren ingesteld werkten goed. Het koloniaal bestuur geloofde nog dat democratie vertrekkend van de basis (inlandse omschrijvingen en gemeenten) kon worden ingevoerd. De nationalistische partijen hebben dat alles van de kaart geveegd.

Ik heb de tot dan toe rustige en vreedzame Kasaïprovincie in augustus 1959 verlaten om voor de tweede maal met statutair verlof te gaan. Toen ik in februari 1960 terugkwam was de toestand heel anders. Van Luluaburg naar Bujumbura reizend, waar ik was aangewezen als substituut van de procureur des Konings, doorkruiste ik verlaten en uitgebrande dorpen als gevolg van de stammenoorlog tussen Lulua en Baluba. Ik reisde door Kivu in april '60. Jongeren langsheen de weg maakten dreigende gebaren en riepen "rudia mputu" : vertrek naar Europa ! In enkele maanden was de houding van de bevolking helemaal omgeslagen. Die vijandigheid viel moeilijk te begrijpen als men bedenkt dat België zonder enige weerstand was ingegaan op alle eisen van de Congolese politieke leiders, ook de meest radicale. De gewijzigde houding van de bevolking en de vaak hevige wanordelijkheden tijdens de laatste maanden voor de onafhankelijkheid hadden twee oorzaken : de weer opgeflakkerde de etnische tegenstellingen en de demagogische kiespropaganda van de politieke partijen, die de bevolking ophitsten tegen de koloniale administratie en tegen de Europeanen in het algemeen.

De toespraak van Lumumba op 30 juni 1960 sloeg ons met verbijstering. Alle Belgische ambtenaren, magistraten, leerkrachten waren ter plaatse gebleven, bereid om met het nieuwe regime samen te werken. Bij het aanhoren van de woorden van Lumumba, waar hij uitdrukking gaf aan wrok wegens de vernederingen tijdens de koloniale tijd en hij de strijd tegen de blanke verdrukker ophemelde, werden ze bewust dat de zaak slecht zou aflopen. Inderdaad duurde het geen week vooraleer de zaken inderdaad een slechte wending namen. Slechts een paar weken na de onafhankelijkheid hadden nagenoeg alle Belgische ambtenaren in de hoofdstad en in vijf van de zes provincies Congo verlaten, meestal voorgoed.

Wat onthoud ik – na deze lange tussenpoos – van mijn ervaringen tijdens de laatste jaren van de kolonisatie ?

Vooreerst dat de koloniale administratie, die de zaken op zijn best wou doen, de Congolezen slecht heeft voorbereid op zelfbestuur. In theorie werd sedert de jaren '20 een politiek van indirect bestuur gevolgd. In werkelijkheid beredderden de gewestadministrateurs, bezorgd als ze waren om goed werk te leveren, grotendeels alles zelf, in de plaats van de gewoonterechtelijke overheden, of lieten ze het onder hun eigen rechtstreeks toezicht uitvoeren. Het is slechts vanaf 1958 dat men vertrouwen is gaan stellen in de plaatselijke overheden. Toen is men democratie gaan beoefenen, vertrekkend van de basis. De overhaaste onafhankelijkheid heeft dat alles weggeveegd, met de daaruitvolgende dramatische gevolgen.

Door het onderwijs te ontwikkelen heeft het koloniaal bestuur het ontstaan van een klasse van geëvolueerden aangemoedigd, maar deze groep is nooit als gelijke in de Europese gemeenschap geïntegreerd. De segregatie, die geleidelijk uit de wetteksten verdween, is in werkelijkheid blijven bestaan tot op de vooravond van de onafhankelijkheid. We wisten dat een vaak gewelddadig dekolonisatieproces in de wereld op gang was gekomen maar wij hadden het gevoel dat Congo een andere wereld was die rustig en vreedzaam evolueerde en dat de economische en sociale evolutie de voorbode zou zijn van politieke ontwikkeling.

We hebben vlug begrepen dat de "Congolese weddenschap", waarbij de onafhankelijkheid zonder overgang werd verleend, zoals de Congolese politici dat eisten, een verloren weddenschap zou worden. Toch hebben we loyaal tot aan het einde gepoogd die te doen slagen.

Louis De Clerck

Hierbij aansluitend laten wij graag de positieve commentaar volgen van oud-collega gewest-administrateur (Beni, Noord-Kivu) en vriend van de auteur, André de Maere d'Aertrycke:

Je opmerkingen en commentaren zijn pertinent en ik ben het er volkomen mee eens. Bravo voor deze objectieve en eerlijke analyse van de toenmalige gebeurtenissen. Het is juist dat onze zorg om het goed te doen en doeltreffend te werken alle andere beschouwingen op langere termijn oversteeg, zoals de vorming van de chefs en van het lagere kader met het oog op het uitoefenen van functies, waarvan wij meenden dat zij nog niet voldoende bekwaam waren om die uit te oefenen. Zoals iedereen werden wij door de snelle evolutie van de feiten voorbijgestreefd. Zoals je ook schrijft, waren wij inderdaad bereid om het onafhankelijke Congo loyaal te dienen. Helaas hadden de leiders van de regering die na de parlementsverkiezingen tot stand kwam een demagogische en haatdragende verkiezingscampagne gevoerd, die de houding van de Congolezen tegenover ons grondig gewijzigd heeft en hebben ze de geboden gelegenheid niet te baat genomen. Met alle tragische gevolgen van dien...

Een ander opmerkelijk referaat was van de hand van Pierre Wustefeld, eveneens oud-gewestbeheerder en naderhand juridisch adviseur voor politieke aangelegenheden bij het Gouvernement-generaal. Als medewerker en vriend van de betreurde Jean Cordy was hij van dichtbij betrokken bij al wat er omging in verband met het dekolonisatieproces.

Zo vertelt hij dat hij toegelaten geweest is tot het eerste (besloten) congres van de Congolese politieke partijen dat in april 1959 te Luluaburg plaatsvond. In het feit dat tijdens dat congres geen enkele toespeling gemaakt werd op de "gebeurtenissen" van 4 januari van dat jaar in Leopoldstad, vind hij de bevestiging van zijn overtuiging dat men hier eerder met uit de hand gelopen en slecht bemeesterde wanordelijkheden te maken heeft gehad dan met een nationalistische opstoot. Hij meent dus dat "Brussel" er verkeerd aan gedaan heeft de regeringsverklaring en de koninklijke boodschap van 13 januari te laten overkomen als een antwoord op die rellen, daar waar het in werkelijkheid om niets anders moest gaan dan om de conclusies van de werkgroep die door L. Pétillon was opgericht toen die Minister van Afrikaanse Zaken was.

Hij betreurt ook dat "Brussel" geen rekening heeft gehouden met de besluiten van het bovenbedoelde partijencongres van Luluaburg. Daaruit was volgens hem gebleken

dat de politieke leiders erop stonden dat de zaken stapsgewijs en ordelijk zouden verlopen. Enkel Lumumba toonde zich de kampioen van onmiddellijke onafhankelijkheid. In dit opzicht is kenmerkend wat Kasavubu toen aan een vriend heeft gezegd : “Die Belgen hier kennen ons niet. Zij weten niet dat wanneer wij een vinger willen, wij beginnen met een hele arm te vragen. En die hebben wij ook gekregen”. Het moet wel lukken dat wij in deze eigenste Nieuwsbrief precies dezelfde reflectie te lezen krijgen, ditmaal uit de mond van Moïse Tshome (zie blz. 13 van dit nummer). (GB)

Herinnering aan de Rondetafel (Foto Belga)

De Afrikaanse ervaring van Theodore Dalrymple

Mettertijd is de Britse publicist, arts en psychiater (schrijversnaam voor Anthony Daniels) geen nobele onbekende meer. Niet geplaagd door complexen, verkondigt de man, wars van alle zogenaamde politieke correctheid, zijn vaak tegendraadse opvattingen die gesteund zijn op een soliede beroepservaring als medicus. In een vorig nummer hebben wij deze auteur al eens vernoemd als degene die onverbloemd zijn mening te kennen gaf over de morele neergang die hij beroepshalve in de Britse voorsteden heeft vastgesteld (Zie zijn bekende boek “Leven aan de onderkant”). Al een paar jaren oud, worden zijn waarnemingen de jongste jaren door de feiten zeker niet tegengesproken, trouwens evenmin in Groot-Brittannië als in Frankrijk, noch in ons eigen land. Uiteraard borduren wij niet voort op dit onderwerp, dat buiten ons bestek valt. Het is enkel een aanloop om zijn tweede belangrijk boek te citeren : “Beschaving of wat er nog van overblijft”, een titel die er niet om liegt.

Een hoofdstukje uit dat boek dat ons bijzonder boeit heet “Na het Britse Rijk”, waarin

de auteur het vooral heeft over zijn ervaringen als arts in het toenmalige Rhodesië, nu Zimbabwe, en verder over het probleem kolonisatie in het algemeen. Het zal iedere lezer opvallen dat de constataties die hij uit Zimbabwe meegedragen heeft naadloos gelijklopen met wat velen onder ons in Congo ervaren hebben.

Hierna willen we het meer bepaald hebben over een fragment uit het voornoemde hoofdstuk, waarin hij het verhaal doet van een ontmoeting met een Congolees die toevallig als patiënt bij hem terecht was gekomen. Het was een charmante en intelligente man, vertelt hij, die de troebelen in zijn land ontvlucht was. Hij bezat twee academische graden in landbouwkunde en was in Toulouse opgeleid in het interpreteren van satellietbeelden voor landbouwkundige doeleinden. Hij beseftte de macht van de moderne wetenschap, hij had gewerkt voor het FAO, de voedsel- en landbouworganisatie van de UNO.

Hij was aangenaam verrast te ontdekken dat zijn arts naast Rhodesië ook verschillende andere Afrikaanse landen grondig bezocht had, waaronder zelfs zijn eigen Congo. Hij bleek zelfs persoonlijk Mobutu Sese Seko te hebben gekend.

“Mobutu was erg machtig”, zei hij, “Hij bracht de beste medicijnmannen uit Zaïre bijeen. Hij kon zich natuurlijk onzichtbaar maken ; daardoor wist hij alles over ons. En als hij wilde kon hij zich in een luipaard veranderen”.

Voor hem waren de magische krachten van Mobutu veel indrukwekkender en belangrijker dan de fotografische kracht van de satellieten. Magie stond voor hem op een hogere trap van betrouwbaarheid dan de zuiver rationele westerse wetenschap. Opvallend was dat terwijl de man zo zijn ziel blootlegde, hij zich anders toonde dan de meeste Afrikanen die meestal de voorzorg nemen hun diepgewortelde overtuiging verborgen te houden.

Dit verhaal zal bij geen enkele Congokenner verbazing wekken. Vooral wie in de medische sector actief geweest is – en dat blijkt duidelijk uit onze interviews – weet hoe aartsmoeilijk het was (en is) het medisch personeel te overtuigen van de noodzakelijkheid van asepsie. Ziekte en dood zijn enkel te wijten aan duistere magische krachten (ndoki), terwijl virussen en bacteriën exclusief tot de “likambo” van de blanken behoren. Vandaar dan ook dat meer dan eens is vastgesteld dat zelfs geschoolde paramedici toch maar liever eerst bij de féticheur te rade gingen vooraleer, ten einde raad, toch maar hun toevlucht te nemen tot de westerse geneeskunde. (GB)

De Afrikaanse loopbaan van dokter Jef Haeverans

Geboren in het dorpje Lille als nummer drie uit een gezin van negen kinderen, promoveerde Jef Haeverans in juli 1956 tot doctor in de geneeskunde aan de Leuvense universiteit. Diezelfde maand nog huwde onze kersverse geneesheer Flora Antonissen en in augustus daaropvolgend stapte het jonge paar aan boord van de Baudouinville. De vertrekdatum bleek ook de dag te zijn waarop de jonge dokter op het “Klein Kasteeltje” te Brussel verwacht werd, als eerste stap naar het vervullen van zijn

legerdienst. Een brief van het Ministerie van Landsverdediging bracht hem enige tijd later het bericht dat zijn naam op de lijst van deserteurs te lezen stond ! Gelukkig kon de wakkere gemeentesecretaris van zijn dorp de zaak regelen, zoniet zou dr. Haeverans bij zijn terugkeer naar het vaderland het genoegen gesmaakt hebben door de rijkswacht te worden opgewacht, met alle gevolgen vandien...

Laten we echter de dokter zelf aan het woord om zijn Congoverhaal te vertellen.

Na een oponthoud van een halve dag op het eiland Tenerife, vaarde de Baudouinville richting Angola. Halverwege de reis kreeg ik kennis van mijn bestemming in Congo : dat zou Katanga worden, wat ons op een goed klimaat deed hopen.

Na vijftien dagen varen legde de boot aan in Lobito (Angola), vanwaar wij per trein naar Dilolo in Belgisch Congo zouden rijden. Die treinreis duurde drie dagen en drie nachten. Daar de locomotief met hout gestookt werd, diende de trein regelmatig te stoppen om hout in te slaan. De voorziening om zich op de trein te wassen bestond uit één beker water per dag, met het gevolg dat we zwartgerookt in Dilolo aankwamen. De machinist stapte ook af en toe onderweg eens uit om in een of ander dorpje zijn kennissen te gaan groeten en wat persoonlijke inkopen te doen.

Naar Bukama

Aangekomen in Elisabethstad – het huidige Lubumbashi – doorliep ik, zoals alle nieuw aangekomen medici, een achttal weken stage, een initiatieperiode die vooral op chirurgie gericht was. In de loop daarvan kreeg ik van mijn chef, de “provinciale geneesheer” (le médecin provincial) te horen dat mijn bestemming Bukama zou worden, een plaats die de reputatie had de warmste plek van gans Congo te zijn, gelegen in het noorden van de provincie, aan de Lualabarivier, op achthonderd kilometer boven Elisabethstad. Bukama was zowat de strafpost van Katanga, zoals elke van de zes provincies een “strafpost” had, waarheen de ambtenaren gestuurd werden die iets mispeuterd hadden. Dat was natuurlijk niet mijn geval maar als dokter werd daar wel altijd een eerstejaars benoemd.

Het was gebruikelijk dat men de eerste weken met zijn voorganger kon samenwerken vooraleer die de post verliet. Hier had echter de vorige titularis ontslag genomen en was die vier maanden voordien naar België teruggekeerd. Er waren ook geen zusters-missionarissen ter plaatse. Ik beschikte over twee gezondheidsbeambten, die elk maar vijf dagen per maand in de post mochten blijven en verder de medische volkstelling in het binnenland moesten organiseren. Zij verbleven dus maar enkele dagen per maand in hun huis en de rest van de maand brachten zij door in de broussedorpen, waar zij logeerden in een “maison de passage”, een “gîte d’étape”, soms zelfs in de hut van een inlander.

Mijn werkterrein was dus het ziekenhuis van Bukama. Bukama was de hoofdplaats van het gelijknamige gewest. Congo, zoals iedereen weet tachtigmaal zo groot als België, was onderverdeeld in ongeveer 140 gewesten, die gemiddeld 70 tot 80.000 inwoners telden. Mijn ziekenhuis telde 125 bedden, radiografie en twee operatie-zalen. Ik was ook verantwoordelijk voor de hele medische sector met 12 dispensaria en een sanatorium, die verspreid lagen over het hele gewest. Deze 12 dispensaria en het sanatorium diende ik elke maand te bezoeken, zodat ik een zestal dagen per maand afwezig diende te zijn uit de hoofdpst van het gewest. Het verst verwijderd

dispensarium lag 220 km. ver. Twee andere dispensaria lagen langs de Lualabarivier, die ik met een speedboot kon bereiken. In een daarvan, Nyonga, overnachtte ik bij Grieken – de ganse blanke bevolking bestond uit drie Grieken -- die opgetogen waren als ze de speedboot in de verte hoorden aankomen, want dan hadden ze een vierde man om kaart te spelen...

Elk dispensarium zond me elke maand een lijst van de geneesmiddelen die ze voor de volgende periode nodig dachten te hebben. Elk van die dispensaria stond onder de leiding van een verpleger, die zich zowat als de plaatselijke dokter voordeed. We onderzochten samen de moeilijke gevallen en zo nodig werd een beroep gedaan op een ziekenwagen voor de hospitalisatie.

Elke maand bezocht ik ook de twee gezondheidsbeambten in de brousse. Zij waren belast met het basiswerk. Om de twee jaar onderzochten ze de ganse bevolking, vaccineerden tegen pokken, typhuskoorts en slaapziekte. Ze zochten de gevallen van lepra, tuberculose, wormziekten, gonorhee op en deden ook onderzoek naar liesbreuk en navelbreuk. De laatste campagne voor slaapziekte verrichtte ik in 1958.

De eerste maanden, helemaal alleen in het ziekenhuis, waren bijzonder hard. Na vier dagen kreeg ik al een eerste keizersnede uit te voeren. Ook de anesthesie moest ik zelf doen – er was geen narcosetoestel. Een rachianesthesie werd toegediend. De collega's in Elisabethstad hadden me de goede raad gegeven aan het inlands personeel altijd de indruk te geven dat je alles kende en alles wist.

Goede uitslagen in chirurgie betekenden een grote meerwaarde voor het hospitaal en waren ook van belang voor het viermaandelijks rapport dat aan de provinciale medische directie moest worden overgezonden. Van de goede werking van uw ziekenhuis hing het af of je kans maakte op een overplaatsing naar een grotere post of een post met een beter klimaat. Ook de verhoging in graad hing daarvan af. Net zoals de militairen waren wij onderworpen aan een jaarlijkse beoordeling (het signalement): "mauvais, mediocre, bon, très bon, élite". De verhoging in graad en wedde werd daardoor bepaald.

De meest voorkomende dringende gevallen waren : keizersnede, buitenbaarmoederlijke zwangerschap, klembreuk lies of navel, hysterectomie en de courante traumatologie.

Toen wij in Bukama aankwamen bleek mijn echtgenote zwanger te zijn. Wanneer een vrouw uit een kleine broussepost moest gaan bevallen, reisde zij naar een min of meer nabij gelegen grotere post of stadje. In ons geval was dat Kamina. Drie weken voor de vermoedelijke datum van bevalling vertrok mijn echtgenote zonder begeleiding, helemaal alleen, met de trein. Toen ze na een reis van 220 kilometer in Kamina aankwam diende ze dringend een taxi te nemen want de arbeid was ingezet. Na per telegram van de bevalling te zijn verwittigd, diende ik eerst per telegram (een à twee dagen) aan de provinciale geneesheer toelating te vragen om mijn post te mogen verlaten. Zo beviel mijn vrouw dus in een ziekenhuis waar ze nooit geweest was en niemand kende.

Mutatie naar Kabongo

Thuisgekomen kreeg ons eerste kindje na enkele weken warmtestuipen ten gevolge van de hoge buitentemperatuur. In Bukama noteerden wij 's ochtends om 6 uur binnenshuis al 35 graden. Ik was dus genooddaakt mutatie aan te vragen en kreeg daarop een aanwijzing voor Kabongo, 250 km. van Kamina verwijderd. Op deze

plaats heerste een gunstiger klimaat maar er was geen waterleiding noch elektriciteit. Om over water te beschikken moesten wij een beroep doen op een boy die met twee emmers water aan een bamboestok water ging halen aan een rivier die twee kilometer verwijderd was. Voor onze verlichting beschikten we over een Colemanlamp en de frigo werkte op petroleum.

In het ziekenhuis was er een generator voor de radiografie en de dringende gevallen. Daar deze 's nachts tijdens operaties herhaaldelijk in panne gevallen was, moesten we ook altijd een lantaarn bij de hand hebben. In Kabongo had ik ook een medische sector onder mijn bevoegdheid, met inbegrip van twee melaatsendorpen. In mijn ziekenhuis kreeg ik ook drie gevallen van rabiës te behandelen. Het waren twee broertjes en een zusje die in verschrikkelijke pijnen gestorven zijn. We dienden enkele dagen morfine toe. Ze lagen afgezonderd en we gingen er altijd met dikke handschoenen naartoe om ze een spuitje te geven want ze waren zeer agressief en ze probeerden ons te bijten. In Kabongo waren er vier zusters Karmelitessen. Twee daarvan werkten als bekwame verpleegsters in het ziekenhuis.

Tijdens deze term beviel mijn echtgenote ook nog van een dochttertje. Deze bevalling vond plaats in Elisabethstad, andermaal in mijn afwezigheid. Vooraf had ze drie weken ter plaatse bij vrienden kunnen doorbrengen. Veertien dagen na de bevalling ben ik haar per wagon gaan ophalen.

Verlof in België

In september 1959 keerden we voor zes maanden naar België terug. Tijdens die zes maanden werkte ik als assistent in het ziekenhuis van Turnhout bij dr. Schuermans, chirurg, en bij dr. Peeters, gynecoloog.

De provinciale geneesheer had me beloofd dat ik na mijn verlof naar dezelfde post terug zou keren. Evenwel kwam er drie dagen voor onze terugreis, die gepland was voor februari 1960 (met vrouw en twee kinderen), een telegram aan, waarbij ik de opdracht kreeg mij naar Luluaburg in de Kasai te begeven. In de Kasai woedde toen een verschrikkelijke genocide tussen Lulua en Baluba. Vrouw en kinderen zijn dan ook maar voorlopig in België gebleven.

Alleen naar de Kasai

Ter plaatse werd ik aangewezen voor Miabi, een broussepost op 35 kilometer van Bakwanga, de diamantstad. Hier maakte ik dus de verschrikkingen van deze genocide mee. Ik nam voor rekening van de Kolonie een ziekenhuis van 300 bedden over dat voorheen aan de diamantmaatschappij Forminière had behoord. Doden en gekwetsen werden per vrachtwagen aangevoerd, vooral door de Force publique onder leiding van Belgische militairen. We werkten er dag en nacht. Gelukkig had ik er een goede helper, Tsianangwa Pierre, een Congolese verpleger die alle mogelijke ingrepen feilloos wist uit te voeren. Naderhand werd hij in Leopoldstad tot eerste Afrikaanse chirurg uitgeroepen.

Ik maakte de verkiezingen van 1960 mee in Miabi en Bakwanga. Het was de regio van Albert Kalondji, die aanvankelijk samenwerkte met Patrice Lumumba in de politieke partij M.N.C. Na een ruzie met Lumumba stichtte hij zijn eigen partij, het M.N.C. Kalondji, de partij van de Baluba in de Kasai. Tijdens de verkiezingscampagne was hij vergezeld van twee Balubavrouwen wier borsten afgesneden waren door de Lulua.

Dat maakte grote indruk. Deze Balubavrouwen vergezelden hem tot zij stierven van uitputting. Aan het verkiezingslokaal werd de stembus op naam van Kalondji buiten de stembokjes geplaatst en iedereen werd door de militie van Kalondji verplicht daar zijn stembiljet in te steken.

Terug naar Katanga

Drie weken voor de onafhankelijkheid werd ik overgeplaatst naar Elisabethstad. Er hing toen reeds veel spanning in de lucht. Mijn echtgenote was zich voor enkele weken bij mij komen vervoegen met onze twee kinderen. We legden de afstand Miabi-Elisabethstad (1.800 km.) per wagen af en kwamen tijdens dit traject geen enkele wagen tegen, behalve bij het doorrijden van Kamina.

Op 9 juli logeerden we nog in een hotel in Lubumbashi (Elisabethstad) in afwachting dat mij een bestemming zou worden toegewezen. Op die dag is het militair kamp in opstand gekomen, waarop de ganse blanke bevolking naar het college vluchtte, waar de para's ons 's morgens zijn komen bevrijden. Mijn echtgenote en de kinderen zijn met het vliegtuig van de para's via Kamina naar België teruggekeerd.

Bij de onafhankelijkheid zijn de meeste Belgische artsen naar België teruggekeerd. Voordien waren er in Katanga 80 artsen aanwezig, in dienst van de Kolonie. Na 1960 bleven er slechts 18 over, waarvan ik de jongste was. Toen de Congolese minister van Volksgezondheid vrijwilligers vroeg om de toestand in de brousseziekenhuizen te gaan onderzoeken, heb ik mij me aangemeld en ben samen met dokter Decoster naar Bukama afgereisd, waar we in het ziekenhuis een dertigtal zwaar gekwetste rebellen behandeld hebben. De reis werd per trein naar Kamina voortgezet maar 's nachts werd de trein door rebellen beschoten. De volgende trein stortte in een ravijn na sabotage. In het Hotel de la Gare ontmoetten we Godefroid Munongo, minister van Binnenlandse Zaken en Defensie van het onafhankelijk verklaarde Katanga. Deze stelde voor dat een van ons beiden hem zou vergezellen om de frontposten te bezoeken. Ik vergezelde dus minister Munongo gedurende een tiental dagen. De eerste frontpost die we bezochten was weer Bukama, waar ons vliegtuig aangevallen werd door rebellen. Huurlingen en het Katangese leger beschermden ons. We bleven maar een half uur ter plaatse. Toen ik naar een gekwetste rebel toeging om hem te onderzoeken, werd me dat door de Katangese soldaten verboden, die me zegden : "U wilt hem genezen en daarna komt hij ons doden".

Toen ik een verpleger vroeg hoe de toestand was van de rebellen die we behandeld hadden, antwoordde hij mij dat het Katangese leger in het ziekenhuis binnengevallen was en alle gekwetste rebellen had afgemaakt.

We bezochten eveneens de frontpost Albertstad waar het Katangese leger met huurlingen ons vliegtuig opeiste om vanuit de openstaande deuren van het vliegtuig dozen bommetjes en granaten over de rebellen uit te werpen.

We landden eveneens in Boudewijnstad en Kilwa, waar ik mijn vriend Walter Engels ontmoette. Ik verbleef ook 6 weken bij de Paters van de Heilige Geest te Kongolo. De blanke bevolking was gevlucht per boot en ik logeerde op de missie met de 21 paters. Van de vroegere blanke bevolking van ongeveer 700 personen bleven er 5 over. Kongolo was toen in handen van het Katangese leger en legereenheden van Lumumba bevonden zich op 80 kilometer. We plaatsten lege olievaten op de landingspistes van de luchthaven en verwijderden die enkel voor vliegtuigen die ons per radiofonie van het leger waren aangekondigd. Toen de onrust toenam bezorgden

de paters mij een soutane omdat zij dachten dat ik zo vermomd veiliger zou zijn. Op een dag landde totaal onverwacht een Cessna met dokter Moreau aan boord, een Franse arts die mij kwam vervangen. Deze dokter Moreau was wegens het gevaar uit Algerije gevlucht : dat was de tijd van de O.A.S. en Algérie française. Kongolo werd eind december 1961 door het leger van Lumumba ingenomen en op 1 december 1962 werden de 21 paters, de vijf resterende blanken en mijn plaatsvervanger Moreau afgeslacht. Ik was er vele dagen kapot van.

Ondertussen was ik benoemd in het Hôpital Daco in Jadotstad (thans Likasi). Ik was er de enige dokter in een ziekenhuis van 300 bedden.

We maakten een zeer woelige periode mee. Alle vrouwen en kinderen werden nog tweemaal verplicht geëvacueerd. Dat gold ook voor mijn vrouw, en dat nauwelijks één week voor haar bevallingsdatum. Het vliegtuig kreeg een panne en diende te landen in Kamina, waar ze enkele dagen bij landgenoten onderkomen gevonden heeft. Ze is dan in België bevallen en ik zag ons derde kind, Tinne, pas vier maanden na haar geboorte.

Het was in die periode dat aan de Katangese onafhankelijkheid een einde werd gemaakt door de soldaten van de Verenigde Naties, zulks na drie periodes van hevige gevechten. Wij waren allemaal pro-Tshombe, de president want Katanga marcheerde zeer goed tijdens de korte periode van onafhankelijkheid. Er waren toen regelmatig gevechten tussen de aanhangers van Tshombe en de Baluba. Tijdens het weekend van Pasen 1963 werden 97 doden en meer dan honderd gewonden binnengebracht. Tshombe bracht ons een bezoek als staatshoofd. De president vertelde mij tijdens mijn gesprek met hem dat hij aanwezig geweest was op de Ronde Tafel in België. Hij zei dat zij als Congolese politici zeer veel vroegen om een beetje te bekomen, maar dat zij uiteindelijk veel meer gekregen hadden dan zij verwacht hadden.

Met President Tshombe bij een gekwetste

Tijdens dat Paasweekend 1963 werden in de kerk tijdens de mis bloedgevers gevraagd. 85 blanken meldten zich aan, geen enkele inlander. Een vraag om bloedgevers werd eveneens per radio-amateurzender verspreid. 's Nachts landde een vliegtuigje dat uit Zuid-Afrika afkomstig was. Het had bloed van 260 mensen aan boord, allemaal van blanken.

Tijdens die periode hebben ook sommige garnizoenen van het leger van de Verenigde Naties zich schuldig gemaakt aan plunderingen, verkrachtingen en moorden. Een goede kennis van mij, dokter Motoulle, werd 's nachts naar het ziekenhuis van Luena

geroepen voor een urgentie en bij aankomst ter plaatse laffelijk neergeschoten. Een paar dagen tevoren had hij met een officier van de Verenigde Naties ruzie gehad in de enige bar van Luena, waarbij deze hem had bedreigd : "J'aurai ta peau".

"Het hart doen zwijgen..."

In september 1963 keerden we met verlof naar België terug, steeds met de bedoeling nadien naar Congo terug te keren. Ik nam contact op met dokter Rombouts, orthopedisch chirurg te Antwerpen, om tijdens dit verlof vrijwillig assistent te zijn in

zijn dienst. Na een drietal maanden assistentschap heb ik besloten het verstand te laten spreken en het hart te doen zwijgen. Ik nam dus de beslissing in België te blijven en specialiseerde mij gedurende 4 jaar in orthopedie. Nadien werkte ik gedurende 28 jaar in het ziekenhuis te Geel. Ik heb werkelijk drie jaar nodig gehad om het in België weer gewoon te worden.

En nog steeds Congo

Nadien ben ik toch nog twaalfmaal naar Congo teruggekeerd. Dat was dan voor de vereniging "Artsen zonder Vakantie", telkens voor medische zendingen van 2 tot 4 weken. Dat was voor mij de gelegenheid om nog eens terug in Congo te zijn. Mijn motivatie was vooral de operatieve behandeling van poliogevallen. Mijn dochter Tinne vergezelde mij de eerste maal als verpleegkundige. Bij het aanschouwen van een tachtigtal poliopatiëntjes verzameld in een loods om de volgende dagen geöpereerd te worden en die als spinnekoppen door elkaar kropen, nam ik het besluit zo dikwijls mogelijk naar Congo terug te keren. In deze periode werden ook vergevorderde gevallen van osteomyelitis behandeld, evenals klompvoetjes. In de ziekenhuizen in het binnenland is al sedert 30-40 jaar geen radiografie, noch apparatuur voor anesthesie, noch zuurstof meer beschikbaar.

Operaties geschieden onder rachianesthesie en voor kleinere kinderen en baby's wordt Ketalar (Ketamine) toegediend. In de meeste ziekenhuizen in het binnenland voeren ook verplegers op kundige wijze de courante operaties uit, zoals keizersnede, liesbreuken, klembreuken, extra-uterine, enz.

Spijts al de moeilijkheden, de oorlogen, de periodes waarin ik gedwongen was alleen te blijven in Congo, had ik mijn verblijf in Afrika niet willen missen. Deze ervaring blijft aan de ribben kleven.

De grote aantrekkingskracht van Congo voor de kolonialen was niet het exotische noch het klimaat maar wel het gevoel zich zeer nuttig te voelen. Het werk leverde een enorme voldoening op.

Bijgestaan door dochter Tinne bij een chirurgische ingreep

Jef Haeverans

Tot zover het levensverhaal van dokter Haeverans. Let wel, dit verhaal is slechts een korte samenvatting van het boek "Dokter in Congo" dat hij zopas (in eigen beheer) heeft laten verschijnen.

De 158 bladzijden van dit boek staan barstensvol boeiende, roerende, wraakroepende, riskante, surrealistische, hilarische, gruwelijke episodes die de Afrikaanse loopbaan van deze arts doorkruist hebben. Daaruit komt stralend tot uiting zijn warme hart, de toewijding voor zijn vak, voor Congo en voor de Afrikaanse mens. Dit boek is een perfecte illustratie van de onverwachte situaties, de emoties, de gevaren, maar ook de enorme voldoening die het leven van een tropendokter zo uitzonderlijk maakten, hoofdzakelijk dan wanneer het gaat over het werk tijdens de laatste jaren van zijn praktijk, de roerige jaren 1959-1963.

Jef Haeverans windt er ook geen doekjes om dat hij de grootste waardering heeft voor

de vorderingen die onder Belgisch bewind in Congo werden gemaakt. Met pijn in het hart beleefde hij de degradatie van "Zaire", dit in fel contrast met de periode voor 1960, schrijft hij, "...toen het leven in Congo zeer goed was voor blank en zwart. Het beschavingswerk van de missies en van het gouvernement stortte grotendeels in elkaar. Het is ons een troost dat we tijdens de jaren van onze aanwezigheid veel verwezenlijkt hebben voor de inlandse bevolking en dat de weinige nu nog aanwezige structuren een overblijfsel zijn van het koloniale tijdperk. Het potentieel rijkste land ter wereld, bewoond door de armste mensen van heel de aardbodem ! De inlanders blijven geregeld spreken van de goede oude tijd en wensen dat we terug zouden keren. Ik had drie jaar na mijn terugkeer nodig om mij hier moeizaam weer aan te passen. Nog vele jaren nadien ontving ik verlanglijsten om benodigdheden te zenden naar de verschillende ziekenhuizen in Congo waar we gewerkt hebben en waarbij ze aandrongen om terug te komen" (einde citaat).

Na lezing van dit boek zal het wel duidelijk zijn dat zulk een artspraktijk veeleer een roeping is dan zo maar een beroep. Als je maar bedenkt dat de dienstverplichtingen van de dokter het hem tot driemaal toe onmogelijk hebben gemaakt zijn eigen vrouw bij te staan bij haar opeenvolgende bevallingen !

Terecht geeft hij dan ook uitdrukking aan zijn dank en bewondering voor deze echtgenote, Flora, die hem tijdens al die Congojaren trouw terzijde heeft gestaan : verwijderd van de geliefden in het vaderland, levend in bijzonder onconfortabele omstandigheden, in een slopend klimaat, verwickeld in heikele situaties bij elk van haar bevallingen, op de vlucht wegens gevaarlijke incidenten, de lange periodes van afwezigheid van de echtgenoot, en noem maar op... je moet het maar doen !

"Waarom ik er dan bleef ? Ik was naar Congo vertrokken met de idee er carrière te maken en er te blijven. Ik was van oordeel dat ik als dokter in oorlogsomstandigheden het land niet kon verlaten." Met dit antwoord is toch alles gezegd ?

G. Bosteels

De eerste editie van dit boek is uitverkocht, maar een tweede uitgave is inmiddels al verkrijgbaar :

- ofwel bij de auteur : dr. Jef Haeverans, Waterstraat 64, 2440 Geel.

(e-mail : jef.haeverans@pandoo.be of telefoon 014 58 93 21)

- ofwel via Standaard Boekhandel.

Herinneringen aan een bezoek aan het stamgebied van de Zande (Beneden-Uele, Oostprovincie.)

Georges Lombry, een voormalig lid van de Naamse Kring van oudgedienden in Afrika en vriend van het Musée africain van Namen, heeft verhalen nagelaten uit het begin van de jaren vijftig over zijn leven bij de Zande, in Beneden-Uele, Oostprovincie. (Makambo ya kala kala epay na ba-zande). Met dank aan de Naamse vrienden publiceren we hier zijn verhaal over een bezoek aan het stamhoofd Bangenze. De auteur verzekert dat zijn verhaal authentiek is ! (Meteen ook een opfrissertje voor wie het Lingala zou gaan vergeten !)

“Het was lange tijd geleden toen de eerste blanken (*mondele*) hier aankwamen en ons bestookten en doodden met hun geweren (*bunduki*). Onze voorvaderen noemden ze ‘vuurstokken’, (*ndete na mangbe*). Zij waren er beducht voor want de kogels doorklieften hun gevlochten schilden en nagelden de arme strijders, die slechts met speren en werpmessen gewapend waren, aan de grond.

Hoewel de zieners bij elke confrontatie te rade waren gegaan bij het orakel (*Iwa*) en spijs de kracht van de fetisjen, de oorlogsrituelen en de onverschrokkenheid van onze jonge krijgers (*palanga*), werden ze gewoon weggemaaid, hun moeders in tranen achterlatend. Onze stamhoofden, de *Avungura* hadden het vertrouwen verloren, bogen het hoofd en sloten dan maar vrede. Het vernederde hen diep bevelen te moeten ontvangen van hun overwinnaars.

Velen onder hen, ook de machtigsten, werden levenslang van hun gronden verbannen en weken naar andere stamgebieden uit waar ze dan in erbarmelijke omstandigheden verder leefden. Ze werden vervangen door andere stamhoofden, die het koloniale bestuur omwille van hun onderworpenheid had aangesteld. Ondanks hun verbanning behielden die vroegere chefs een occulte maar toch effectieve macht.”

Zo sprak tot mij, niet zonder bitterheid, *Bangenze*, een *Avungura* van de dominerende stam, die nog een nakomeling was van de grote chef *Sasa*. Ik bezocht vaak zijn *barondo*, het dorp waar de palaverhut stond waar de oude *bakumba* – dat zijn de dragers van de mondelinge tradities van de stam – bijeenkwamen.

Niet ver van zijn hut had *Bangenze* een mooi etappehuisje laten optrekken onder de reuzegrote mangobomen die honderd jaar geleden door de Arabische slavendrijvers waren geplant. Ze puilden uit van de sappige vruchten die zwermen wespen aanlokten maar ook de vervaarlijke ‘metsersvliegen’ (*mouche-maçonne*) die een slimme manier hadden om zich te laten vallen en dan met hun venijnige gifangel pijnlijk toesloegen. Een echt stuk bederf !

Het oude stamhoofd, die van mijn komst verwittigd was (ik zou tien dagen bij hem doorbrengen om de landbouw te propageren), stond erop dat me niets kwaads zou overkomen en had dus bij valavond alle nesten van deze gruwelbeestjes laten verbranden. Het was gelukkig ook nog een plek waar geen muggen zaten en het werden dus rustige nachten, verzonken in de vreemde klank van tokkelmuziek die het rare gevoel gaf dat je, half slapend in je kampbed, toch ergens buiten rondzweefde... en dat zonder een druppel alcohol noch hallucinerend drankje !

Het dorp van de bejaarde *Avungura* lag in een open savanne en er was amper een pad om het per *tipoy* te bereiken. *Bangenze* werd niet graag gestoord en leefde bij de *Auro* een stam die nog voor de komst van de Europeanen door de *Zande* onderworpen was. De dorpjes lagen erg verspreid binnen een omtrek van meerdere kilometer en grensden aan de *gangala* (berg) *Ngundu*, de plaats waar in vroegere tijden in groot geheim de oorlogen beraamd werden. Deze massieve berg bevatte ijzererts en met het ontgonnen limoniet werden wapens en werktuigen vervaardigd. Ik herinner me een vriend, een pater Norbertijn, in zijn vrije tijd ook etnoloog, die me vertelde over de tijd (rond het jaar 1885) toen de stammen *Auro*, *Abunge*, *Basiri* en *Akare* bijzonder belust waren op... mensenvlees ! Deze kannibalen werden *alikawa* geheten en peuzelden hun vijanden dood of levend op om zich hun levenskracht (*ngufu*) toe te eigenen. Ze werden dan ook door de eerste verkenners *Nyiam-Nyiam* betiteld. Vaak waren ze met

dawa na etumba gedrogeerd: dat is een alcoholhoudende drank aangelengd met hallucinerende substanties waardoor hun krijgszucht aangewakkerd werd en ze *Nyama-Nyama* !, (vlees !) gingen schreeuwen. Zo wist de verschrikte vijand wat hem te wachten stond als hij levend in hun handen zou vallen.

Deze gedachten hielden me bezig en om er het fijne van weten wilde ik *Bangenze* een paar gewiekste vragen stellen. Het was het einde van het droge seizoen en aan de horizon verscheen er een rode gloed. Na het uitvoeren van bezweringen door de regenmakers (*nganga*) zou het beste ogenblik aanbreken om de savanne in brand te steken en maïs, gierst en eleusine te gaan zaaien. De geur van het verbrande gras was bijzonder typisch en ook erg aangenaam.

Spijts de grote afzondering voelde ik me erg lekker in deze savanne (" *huma* "), die een groot wildpark was, en was blij goed te kunnen omgaan met deze *Zande* en *Auro*, die toch vrij recente afstammelingen waren van de *alikawa* met hun kwalijke reputatie. Ik dacht dat het goed zou zijn de oude chef hierover aan te spreken.

Maar hij was me voor want daags na mijn aankomst gaf een van zijn politiemannen mij een *monoko*, een mondelinge boodschap, met de vraag hem te komen bezoeken in zijn *barondo*, palaverhut, waar hij mij zou opwachten in gezelschap van alle ouderen, leden van de gewoonterechterlijke raad.

Het was een aangename namiddag, er hing een zware terpentijnachtige damp in de lucht die afkomstig was van de overrijpe mangovruchten. Wandelend onder deze bomen zag ik er enkele hangen die er bijzonder smakelijk uitzagen: met een lange stok schudde ik ze los en liet ze in een mat vallen die vastgehouden werd door twee jongens. Blij met deze oogst wilde ik gaan toehappen maar een van mijn mannen zei me achterom te kijken... Een oude man kwam op mij af met een stok waaraan een raffiamand hing. Daarin zat een dier dat van ver op een grote rat leek. Ik deed de *musengi* (broussebewoner) teken halt te houden, wat hij na enig aarzelen ook deed. Dichterbij gekomen zag ik dan wat ik als een rat aanzien had : het bleek een grote buffelpad te zijn, zeker twee kilo zwaar, de rug bedekt met gifpuisten, een walgelijk beest dat nog meer schrik aanjagend was door zijn vuurrode hals : een echt monster.

Mondele, zei de man die me vergezelde, *kombo na nyama yango edjali kpodo* (dat beest is een *kpodo*), *edjali nyama na kukufa* (het is een beest van de dood). Ik wist dat alle Afrikaanse padden giftig zijn, maar het was vooral de grootte van dit gedrocht die indruk maakte.

Een van mijn boys kwam voorbij en bij het zien van het beest zei hij *Mondele, adjali eloko mabe mpenza, dawa na ye obuma batu...* (een slechte zaak, het gif dient om mensen te doden). Zo te zien scheen deze reusachtige pad een dodelijke rol te spelen in het gewoonterecht van de *Zande*. Het kon wel zijn dat *Bangenze* zich er nog van bediende om al wie zich tegen hem verzette, uit te schakelen. Hoewel het een hachelijke onderneming leek, dacht ik dat het wel goed zou zijn hem hierover aan te spreken. Mijn boy, die wist dat ik uitgenodigd was, kwam mij met uitgestreken en grijs uitgeslagen gelaat waarschuwen : *kena na yo, Mondele, o mela masanga na mbira te...* (let er op om geen palmwijn te drinken!)

Spijts dit even spannend moment en de verwittiging van mijn boy, begaf ik me een uur later, zonder echt op mijn hoede te zijn, tegen maansopgang (*sanza*) naar de

barondo van de oude chef. Omringd door zijn *bakumba*, stond *Bangenze*, met stralend gezicht maar toch niet zonder moeite op uit zijn ligstoel (*kiti ya pong*) en schudde mij langdurig de hand, volgens aloud gebruik mijn pols dichtknijpend, terwijl de anderen bleven zitten. Dat was geen teken van vijandigheid van hun kant maar gewoon een blijk van respect tegenover mij, de *mondele*.

Bangenze sprak zeer goed de *bangala* taal, in tegenstelling tot de *bakumba* voor wie ons gesprek vertaald werd, evenals de vragen die ik ging stellen.

Ik wist dat ze sigaretten van het merk "Albert" op prijs stelden en was dan ook niet met lege handen gekomen. Ze kregen elk twee pakjes en ik had ook een doos kogels kaliber 10,75 mm mee voor *Bangenze*, die een groot buffeljager was.

Alles liep dus naar wens en na de gebruikelijke intro's kon ik eindelijk terzake komen met de vragen die mij bijzonder interesseerden : de oorsprong van de *alikawa*, het mysterie van de rotsopschriften van de berg *Ngundu*, wat er precies gedaan werd met de buffelpad (*kpodo*) en de oorsprong van de legende over "rode mensen" die vóór de komst van de blanken in sommige streken van Zuid *Momu* geleefd zouden hebben

...

Een goed gevuld programma dat tot in de late uurtjes zou duren.

Met een brede glimlach vroeg de oude chef me of ik tevreden was met de vordering van de werken op de velden. Dat was ik inderdaad, de graanakkers lagen erbij zoals het hoorde en inzake bestrijding van plantenziekten was alles in orde. Ik beloofde als wederdienst aan de raad zo vlug mogelijk een katoenschuur te bouwen en ook een hokje voor een nachtwaker, die uit de clan aangeworven zou worden. Enige voorwaarde : de weg berijdbaar maken. Er volgde goedkeurend gemompel : iedereen ging akkoord !

Met vragende oogjes, een beetje ironisch, vroeg *Bangenze* me of ik ook bevriend was met een missiepater van *Bondo*. Een *mutu na djamba* (broussemens) die van niemand schrik had vermits hij een lijk gekocht had van een oude pygmeeënvrouw (*tiki-tiki*) zonder familie, om het in een vat formol (*bundulu na dawa*) te steken en naar Europa (*na mputu*) te sturen. Wat daarop te antwoorden ? Door er een draai aan te geven en

te zeggen dat het een ongegrond verhaaltje (*monoko pamba*) was ? Dat zou erg onhandig geweest zijn en het vertrouwen gebroken hebben. Er moest een oprecht en rechtzinnig antwoord komen : het was trouwens waar ! Mijn vriend en een etnoloog hadden het lumineus idee gehad het stoffelijk overschot te onderzoeken (zoals men dat zou gedaan hebben met een mummie) van een zekere *tiki-tiki* in een Zwitsers laboratorium. Ik antwoordde dat deze missionaris sinds vele "*sanza*" (manen) mijn vriend was maar dat ik niet te oordelen had over wat hij deed. Het was zijn zaak (*likambo*), zeker niet de mijne. Mijn antwoord was precies wat de ouderenraad van mij verwachtte ; de blanke (*mondele*) was geen slang (*nyioka*) en sprak de waarheid.

Dan mocht ik spreken : Chef, (*mokonji*) zou je me de betekenis kunnen zeggen van de inscripties die men kan zien

op sommige stenen langs het pad naar de *Ngundu* berg ? Is dit het werk van uw voorvaders of van andere volksstammen die er vroeger leefden ?

Nganza, de patriarch van de *Bakumba* stond op en antwoordde : sommige gravures werden aangebracht door de *Amokuma*, een clan van de *Zande* die toen naar het Zuiden uitweken om de Uele-rivier over te steken. Het zijn voortekenen van oorlog bedoeld om de levenskrachten (*ngufu*), te verzamelen die nodig waren om de *Ba-Bua* en de *Ba-Yew* te verslaan die in de bossen aan de overkant van de rivier leefden.

"Gij zult de zon zien, omringd met werpmessen (*kpinga*), vreselijke wapens die draaiend de vijand doorklieven, de ijzeren speren en roeispanten (*bakango*) van de vissers die op de rechteroever van de Uele leven en de vijanden zijn van de *A-Babua* met wie de *Amokuma* gevangen genomen slavinnen (*mwasi mokobe*) uitwisselden tegen prauwen waarmee ze de rivier overstaken. In die periode (midden 19de eeuw) veroverden onze voorouders het grote gebied tussen de *Mbomu* en de Uele want zij hadden sterke chefs ; nu zijn ze, door de schuld van de blanken, niets meer waard (*bakai gingu na bango...*), zij hebben hun nek afgesneden !" Zo werd ik aangesproken door *Nganza* die spijs zijn hoge leeftijd tekenen van wraaklust gaf. *Bangenze* merkte op dat ik verveeld was en zei me niet op die woorden te letten : het is een oude man (*tala monoko yango te, edjali mobangi...*).

Om dit korte ongezellige moment te overbruggen klapte *Bangenze* in de handen en kwamen vier mannen aan, die schilden (*kube*), speren en werpmessen, pronkvoorwerpen en grote olifantslagtanden op de grond legden. Kijkend zag ik dat bij twee van die mannen de rechterhand tot een stompje afgehakt was. Nog voor ik uitleg vroeg zei de oude chef dat het beesten, slaven (*nyama, mokobe*) waren die veroordeeld en gestraft waren volgens het gewoonterecht. Het zijn dieven die de rest van hun dagen gevangen blijven.

Bij het zien van deze ongelukkigen voelde ik mij ongemakkelijk maar begreep dat er in de brousse, ver van het blanke gerecht, ook na 70 jaar kolonisatie, nog weinig veranderd was. Afrika was toen nog even onthutsend en wreed als in de tijd die mijn vader 30 jaar eerder, als jonge gewestambtenaar in de Evenaarsprovincie, gekend had. *Bangenze* stond op, nam me bij de hand en toonde me de uitgestalde voorwerpen en zei : de voorwerpen die je ziet zijn voor jou, kies uit wat je bevalt (*biloko yango edjali mpo na yo, okamatia soko o lingi*). Zodoende kon ik mijn verzameling uitbreiden met twee gevlochten schilden die met geometrische motieven versierd waren (*kube*), drie werpmessen van het type *kpinga* en twee kromzwaarden *Bua*. Ik schudde langdurig de hand van de oude chef...

Na het drinken van een goed glas vers 'gesneden' palmwijn (*masanga na mbira*) spraken we voort : kijkend naar *Bangenze* maar ook de reactie van de ouderen in het oog houdend, vroeg ik kalmpjes wat *alikawa* is (*Monkonji, alikawa edjali nini ?*). Verstomming alom ! Hoe kwam het dat ik daarvan wist terwijl deze zaken altijd verborgen gebleven waren ? *Nganza* stond opnieuw op en legde uit dat weleer de *Avungara*-chefs de clans onderworpen hadden die de duistere reputatie hadden hun vijanden, dood of levend op te eten. Om een schrikbewind te voeren bij de vijandige stammen *Ba-Bua* en *Ba-Yew*, hadden onze chefs helpers aangenomen met de belofte een deel van de buit te krijgen van de *Abunge*, de *Basiri*, de *Apambia* alsook de allerergste stam, de *A-Kare*.

Ze werden de *alikawa* genoemd, in het Lingala de *mogula batu*, menseneters ! Het mag dan lang geleden zijn maar vandaag nog, zo wordt verteld, beoefenen de *A-Kare*

dit gebruik op geheime plaatsen: zij bewonen de savanne ten Noorden van *Gwane*, bij de rivier *Mbomur*, buiten het bereik van de gewestbeheerders (*mondele na Etat*). Onze mondelinge tradities, hoe oud ook, vertellen wel dat de *Avungara* nooit mensenvlees gegeten hebben. Goedkeurend gefluister : ik wist het met zekerheid, het was geen legende.

Daarna vroeg ik het gezelschap waartoe uiteindelijk die buffelpad (*kpodo*) diende, die ik enkele uren eerder gezien had. Er volgde weer heel wat gefluister... mijn vraag was duidelijk vervelend. Deze keer kreeg ik antwoord van *Ngilima*, een rechter in de inlandse rechtbank. Zo vernam ik dat ter dood veroordeelden verplicht werden het gif afkomstig uit de puisten van de pad, in te slikken. Dit gif spaarde niemand wanneer het in gekristalliseerde vorm opgevangen werd bij het roosteren van de reuzepad: het volstond dan gewoon om de as samen te rapen. En dit is een oude gewoonterechtelijke regel van de *Zande* die buiten het weten van de gewestbeheerders toegepast wordt, aldus *Ngilima*. Als u dit maar goed begrepen hebt ! Mijn boy had niet helemaal ongelijk toen hij me zei op mijn hoede te blijven, ... temeer dat deze dodelijke as in palmwijn gegoten werd ! Maar toch kwam de gedachte dat *Bangenze* me misschien zou vergiftigen bij mij niet op.

Ik stelde dan nog een andere vraag die me bezighield : de notabele *Tukpwo* die zijn *barondo*, palaverhut dichtbij *Digba* had, vertelde me dat er ooit, vóór de komst van de blanken, grote rode mannen (*batu motani molaye*) ten noorden van de *Api* rivier, bij het *Molindameer* aanwezig geweest zijn. Wat zeggen de mondelinge tradities daarover ? Na even nadenken en overleg met de ouderen, antwoordde *Mopoye* dat deze mannen zwart waren maar dat zij hun lichaam insmeerden met verbleekte palmolie (*mafuta*), vermengd met een rood sap dat uit zaden gewonnen werd (*ngola*). Daarmee beschermden ze zich tegen mugen (*bilulu*).

Volgens de ouderen waren de *A-Kare* krijgers de eersten die hen gezien... en opgegeten hadden. Het ging om enkele herdersclans, slechts gewapend met lange houten door vuur verharde speren. Het waren vreedzame mensen maar de *A-Kare* hadden hen meedogenloos gedood – enkel de vrouwen en kinderen werden gespaard. Vooraleer te worden gedood hadden deze mensen verteld dat ze gezien de droogte de *Mbomu* rivier al wadend hadden overgestoken om hun kudde in de meer zuidelijke savannes te laten grazen. Zij kwamen uit *Bahr-al-Ghazal* in Soedan.

Hiermee had ik de oplossing : deze ‘rode mannen’ waren in werkelijkheid herders uit de Nijlstreek, wellicht verwant met de *Dinka*. Deze ongelukkige slachtoffers van de droogte hadden gedacht redding te vinden door de *Mbomu* over te steken maar wisten niet dat ze het territorium van de *A-Kare* betraden, mensen die terecht *alikawa* genoemd werden.

De maan was al aan het wegzinken toen ik met spijt *Bangenze* en zijn *bakumba* verliet. Het was een boeiende en leerrijke avond geworden : dankzij deze ouderen was ik teruggekeerd naar de tijd toen Congo nog ‘terra incognita’ was.

Weer in mijn etappehuisje aangekomen, werd ik door mijn bange boys blij onthaald : ze hadden in mijn plaats schrik gehad ! Er werd zoveel over *Bangenze*, de *Avungara*, verteld, de man die heette meedogenloos te zijn voor eenieder die zich tegen hem verzette. Ik was geen *mondele na Etat*, maar een eenvoudige landbouwingenieur, die een goede twintig jaar eerder geboren was in de Evenaarsprovincie – wat hij wist – en aan geen meerderwaardigheidscomplex leed. Ik was gedreven door het verlangen om

meer te weten te komen dan wat men als legende of overdrijving beschouwde. Ik ben tot het klaarblijkelijke besluit gekomen dat fictie en realiteit samenvielen.

Zo was dat in 1952 ten noorden van de Uelerivier, de sterk stromende rivier (*Uele, Uele maye liba makassi*), in het land van de *twamba*, de mensenetende leeuwen met zwarte manen. Van die leeuwen wordt verteld dat het gereïncarneerde *Avungura* zijn...

Een beetje later verscheen dan de leeuw van *Tala*. Maar dat is een ander verhaal...

Doctoraatsthesis met waterhyacinten

Cyriel Van Meel

Het moet zo wat twee jaar geleden zijn dat het openbaar vervoer een dame aan mijn deur deponeerde, Kristien Geenen. Wij zouden eens mekaars ervaringen uitwisselen over de "Congo ya Sika", wetenschappelijke naam : *Eichhornia crassipes* of waterhyacint in ons gewoon Nederlands.

Eichhornia crassipes, de waterhyacint

Voor diezelfde studie had ze al anderhalf jaar in Butembo, in het woelige Oost Congo verbleven. Had er niet alleen naar waterhyacinten gezocht maar ook naar de achtergrond van de welvaart van Butembo, midden een streek geteisterd door rebellen, gevechten en verkrachtingen.

27 juni jongstleden was het zover dat ze hierover haar doctoraatsthesis zou verdedigen. Ik ging in op de uitnodiging en haastte mij met mijn vrouw naar de promotiezaal van de Leuvense universiteit in de Naamsestraat 22. Gewijzigde verkeersrichtingen in en om de stad waren mijn excuses om te laat te komen. Mijn vrouw en ik slopen op de tippen van de tenen naar binnen in deze toren der wetenschap met zijn hoog tongewelf en donkere lambrisering. Vijf professoren in toga

en respectabel hoofddeksel zaten op een verhoog en volgden de uiteenzetting van de doctoranda.

De zaal was redelijk gevuld met toehoorders, waarvan er al enkelen in slaap gedommeld waren. Toen ik mijn aandacht scherpste op de uiteenzetting van Kristien, stelde ik vast dat heel de vertoning in het Engels verliep. Ik kon maar sporadisch enkele woorden verstaan. Ook de tussenkomst van de professoren was in het Engels. Dat zou normaal geen probleem scheppen want mijn gehoorapparaat verstaat ook Engels maar onder het hoge tonggewelf, ideaal wat akoestiek betreft voor een muziekkuitvoering, weergalmden de woorden over mekaar. Omdat ik wist waarover het ging kon ik de sporadisch gekidnapte woorden op een logisch rijtje zetten en haar op het einde nog proficiat wensen ook.

Wat had ik met de thesis van deze dame te maken?

Mijn waterhyacinten, een boosdoener, haar waterhyacinten de geluksbrengers...

Na Wereldoorlog II veranderde er in Congo zoveel : spoorwegen werden gemoderniseerd, het vliegwezen werd uitgebreid, grote wegen werden aangelegd, moderne dieselboten vervingen de pakapaka, en nog zo veel meer. Bij al dat nieuwe sloop er ongezien een schijnbaar onschuldig plantje binnen, de waterhyacint, afkomstig uit Brazilië. De zwarten hadden dat waterplantje nooit eerder gezien, het symboliseerde dan ook al dat nieuwe in het Congo van nu en kreeg de naam **Congo ya Sika**.

Maar dat plantje was niet zo onschuldig en groeide uit tot een ecologische plaag van wereldformaat. In 2002 schreef ik het boek "Congo ya Sika", het relaas van de strijd tegen de waterhyacinten. De hyacint als ecologische plaag die de Congostroom en zijn bijrivieren met ongeziene snelheid overwoekerde. De scheepvaart dreigde stil te vallen want grote pakken meedrijvende waterplanten versperden de vaargeulen. Een hele vloot, uitgerust met de modernste apparatuur, werd de stroom opgestuurd om de plaag grondig uit te roeien. Zelf was ik één van de pioniers in die bestrijdingscampagne. We trotseerden tropisch orkaangeweld, brand aan boord, slangen, krokodillen, tsee-tseebeten, tyfus en malaria. Nu ben ik van die pioniers de laatste overlevende en kijk terug op die dertien maanden tussen eilanden en moerassen, onder wolken insecten bij een moordende hitte. Wij hadden, ten koste van onze gezondheid, maar één doel : het uitroeien van die "Congo ya Sika"

De levenskracht van deze plant was zo groot dat hij zich ook stroomopwaarts uitbreidde. Er ging wel wat tijd aan voorbij vooraleer de waterhyacint de uiterste hoeken van Congo had bereikt. Dat was ook het geval met Butembo.

De waterhyacint als geluksbrenger.

En hier beland ik bij de thesis van Kristien.

Butembo ligt in de oostelijke uithoek van Congo, door Kinshasa aan zijn lot overgelaten aan plunderende en oorlogvoerende rebellen, Ruandezen, Ougandezen. Duizenden mensen zijn er op de vlucht, vrouwen worden verkracht, kinderen worden ingelijfd als kindsoldaten. Te midden van al die miserie is door plaatselijk initiatief een heropstanding gekomen waardoor Butembo nu als een pilootstad wordt beschouwd. Er is welstand, er is handel tot en met Dubai.

Wij oudkolonialen weten hoe bijgelovig de zwarten zijn en hoe gemakkelijk ze voor één of ander idee te winnen zijn, ook hoe snel iets als een “ndoki” wordt gebanvloekt. De zwarten van Butembo hebben voor het eerst de waterhyacinten in hun streek zien opdoemen toen de betere tijden voor hen aanbraken. De waterhyacint was voor hen de fetisj die met de heropstanding van de streek gepaard ging en mocht dus niet uitgeroeid worden maar wel met zorg behandeld.

Dat de waterhyacint redelijk laat in Butembo terecht kwam ligt waarschijnlijk aan de tijd die de plant nodig had om langs de Aruwimi stroomopwaarts tot in Butembo te geraken. Zo zie je maar hoe de bijgelovige interpretatie van het fenomeen “waterhyacint” kan leiden tot een totaal tegengestelde instelling.

De rest van de uiteenzetting ging over het leven in Butembo : de handel, de nijverheid, het nachtleven en de criminaliteit en viel dus buiten mijn belangstelling.

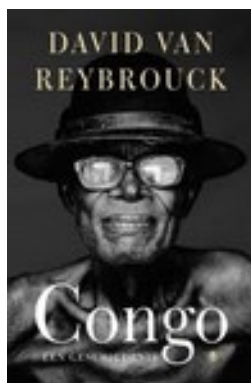
Als laatst kwamen de professoren ook nog aan de beurt vooraleer de professoren-doctorandus-foto genomen werd.

Bij de daaropvolgende receptie kon ik haar proficiat wensen en mijn waardering voor haar verblijf in die gevaarlijke streek van Butembo.

Cyriel Van Meel

Korte berichten

“Congo” van David Van Reybrouck in veelheid van talen

Bij “De Bezige Bij” in Amsterdam zijn inmiddels al 250.000 exemplaren van Van Reybroucks “Congo” op de markt gebracht. Nadat het boek maandenlang op de bestsellerslijst had gestaan en heel wat discussie op gang had gebracht, was het geleidelijk wat stiller geworden over dit zo bejubelde en met prijzen overladen “magnum opus”. Velen hebben zich ook al afgevraagd wanneer de sinds lang aangekondigde Franse vertaling eindelijk op de markt zou komen. Aanvankelijk was gezegd dat de kosten van het vertaalwerk prohibitief zouden zijn, maar aan dit bezwaar lijkt dan toch wel een mouw te zijn gepast.

Volgens de website van de auteur, zal de vertaling verschijnen op 12 september eerstkomend, op de persen van *Actes Sud* te Parijs. De vertaalster heet Isabelle Rosselin.

Wij kijken nieuwsgierig uit naar de manier waarop van Franstalige zijde en vooral dan in Congo zelf op dit niet onomstreden maar toch merkwaardige werk zal worden gereageerd. Ook vragen wij ons af hoe de auteur zal hebben omgesprongen met een paar klaarblijkelijke missers in de originele versie.

Wat de andere vertalingen betreft : de Duitse is verschenen in april van dit jaar, ze werd notabene op de Belgische ambassade te Berlijn aan pers en publiek voorgesteld en nadien ook in Wenen. Een Zweedse vertaling wordt verwacht voor oktober van dit jaar en een Noorse is er al van september 2011. De Engels-

Amerikaanse versie moet begin 2013 verschijnen bij Harper en Collins in New York, een bedrijf dat een jaaromzet van 1 miljard dollar behaalt.

Men kan er niet onderuit dat dit boek voor de toekomstige generaties grote invloed zal blijven uitoefenen op de opinievorming over de Congoproblematiek. In elk geval zal het duidelijk hebben gemaakt dat onafhankelijkheid niet noodzakelijk synoniem is van vrijheid, vrede en welvaart. (GB)

Luc de Heusch overleden

Op 7 augustus jl. overleed de bekende hoogleraar, antropoloog, cineast, schrijver en kunstcriticus Luc de Heusch in de leeftijd van 85 jaar. Pionier van de leerstoel antropologie en etnologie aan de Universiteit van Brussel, was hij een volgeling van de befaamde Franse antropoloog en etnoloog, Claude Lévi-Strauss, auteur van het wereldbekende "Tristes Tropiques" (1955).

Van 1952 tot 1955 was hij verbonden aan het IRSAC als onderzoeker, waarna hij twee jaar onderzoek verrichtte bij de Tetela en de Hamba, waarover hij veelvuldige artikels het licht gaf. Aan de ULB doctorerde hij over het koninklijk incest in Afrika. Hij bleef professor aan deze universiteit tot 1992. Hij legde zich speciaal toe op de etnische tegenstellingen Tutsi/Hutu/Twa in Rwanda, en publiceerde ook belangrijk werk over het oude koninkrijk Kongo ("Le roi du Kongo et les monstres sacrés"). Hij werd een befaamd Belgisch expert in Afrikanistiek, maar het moet wel worden gezegd dat, kritisch ingesteld en eigenzinnig als hij was, hij geen grote bewonderaar was van de Belgische kolonisatie. (GB)

Nieuwe hoop in de strijd tegen de slaapziekte

De slaapziekte heeft, zoals men weet, sedert het einde van de kolonisatie weer de kop opgestoken en maakt volgens de Wereldgezondheidsorganisatie jaarlijks 10.000 tot 20.000 slachtoffers. In de strijd tegen die kwaal hebben onderzoekers van het Instituut voor Tropische Geneeskunde te Antwerpen dankzij moderne spitstechnologie een beloftevolle vooruitgang geboekt.

We weten allen dat de ziekte wordt veroorzaakt door trypanosomen, d.w.z. parasieten die op mens en dier worden overgebracht door de beet van de tseetseevlieg. Doctoraal onderzoekster Linda De Vooght is er als eerste in geslaagd een inwonende bacterie van de tseetseevlieg zo te manipuleren dat deze een zeer efficiënte antistof, een "nanobody" is gaan produceren en uitscheiden. Vervolgens ontdeed ze de vliegen met antibiotica van hun eigen bacteriën en verving ze die door gewijzigde. De nieuwe bacteriën konden zich met succes installeren en begonnen nanobody's te produceren. Die kwamen terecht in weefsels (de middendarm) waar ook de slaapziekteparasiet huist.

Uiteraard is nog verder opzoekingswerk nodig vooraleer deze techniek voor veldwerk in de strijd tegen de slaapziekte inzetbaar zal zijn. (Volgens Belga)

In memoriam

Roger Gallant

Op 19 juni jongstleden heeft onze dierbare vriend Roger Gallant, ons in de leeftijd van 91 jaar, na een lang, gelukkig maar ook bewogen leven, voorgoed verlaten. Het geheim van dat lang en gelukkig leven wist hijzelf met een fijne glimlach te verklaren: leven in harmonie met zichzelf en zijn omgeving. Hij was een levenskunstenaar, die zijn levensfilosofie ook perfecte in de praktijk heeft weten te brengen. Gezond verstand, gematigdheid, vriendelijkheid, verdraagzaamheid, daadkracht, humor, mensenkennis, behulpzaamheid, natuurlijke charme, wat al kwaliteiten sierden deze onvergetelijke vriend !

Een rijkgevuuld leven, dat mag men zeker van Roger wel zeggen : oorlog, gevangenschap, terrorisme, doodsgevaar, gruwel, aanslagen op zijn leven, hij heeft het allemaal koelbloedig overleefd.

Pas 19 jaar oud toen de tweede wereldoorlog uitbrak, maakte hij deze mondiale catastrofe onder allerlei vormen mee : als soldaat aan het front, als krijgsgevangene, als gedeporteerde, als getuige van de Sovjet-invasie in Berlijn...

De meest markante periode uit zijn leven moet toch wel zijn vijftienjarige koloniale loopbaan zijn geweest. Van 1946 tot 1960 doorliep hij er een voorbeeldige carrière in de postdienst, waar hij de Kolonie langs alle hoeken en kanten gekend heeft om tenslotte op te klimmen tot de graad van provinciaal directeur van de Posterijen in het toenmalige Stanleystad (Kisangani). Ook na de onafhankelijkheid keerde Roger nog naar Kinshasa terug, ditmaal in het kader van de ontwikkelingssamenwerking, maar zijn rechtlijnige opvattingen over deontologie vielen bij het nieuwe bewind niet in goede aarde, zodat hij na enige tijd weer in België belandde.

Niet voor lang echter want hij was de enige kandidaat die bereid gevonden werd om voor rekening van de UNO orde te gaan scheppen in het Vietnamese postbedrijf. Een klus die hij blijkbaar andermaal op voorbeeldige wijze wist te klaren, echter niet zonder daarbij een bajonetsteek te moeten incasseren die hem de dood voor ogen liet zien. Hoewel hij aanvankelijk voor het oud regime actief was geweest, werd hij niettemin opnieuw opgeroepen om zijn beroepskennis en organisatietalent ten dienste te stellen van het nieuwe, revolutionaire regime. Zijn sympathie voor de Vietnamezen en zijn bewondering voor hun werkkraft heeft hij nooit onder stoelen of banken gestoken.

Ondertussen was Afrika niet uit zijn geest weggecijferd. Na zijn terugkeer uit het Verre Oosten ging hij zich weer inzetten om de samenhang onder het vroegere koloniale postpersoneel in stand te houden. Bovenal zette hij zich aan het schrijven van zijn levenswerk, de geschiedenis van het postwezen in de Belgische kolonie, een studiewerk van zowat 550 pagina's, dat hij notabene zowel in Nederlandse als in Franse versie heeft gepubliceerd. Om dit unieke standaardwerk te verspreiden aarzelde hij overigens niet om een aanzienlijke persoonlijke financiële inspanning te leveren.

Met de levenswijsheid die we van hem kenden, placht Roger te zeggen hoe hij elke nieuwe dag als een geschenk uit de hemel aanzag.

Afrikagetuigenissen blijft Roger erkentelijk voor zijn jarenlange medewerking als bestuurder van de vereniging. Zijn inbreng, zijn wijsheid, zijn aanmoedigend woord hebben wij steeds op hoge prijs gesteld.

Richard Peeters

Ondanks zijn hoge leeftijd waren wij verrast dat Richard Peeters, deze koloniaal in hart en nieren, ons zo onverwacht heeft verlaten. Tot zijn laatste levensdagen bleef Richard volop bedrijvig en bezorgd om bij te dragen tot het vrijwaren van tal van zaken waarvan hij overtuigd was dat die niet verloren mochten gaan.

In zijn functie van "agent sanitaire" leidde hij zes jaar lang, van 1953 tot 1960, samen met zijn kranige echtgenote Alice gedurende 25 dagen per maand een nomadenleven in volle brousse. Ze kampeerden er en gingen elke tropennacht in bij het tsjilpen van de krekels, de geluiden van de dieren in het woud en het zoemen van de Colemanlamp.

De herinnering aan die beklijvende belevenissen, die zo diep in hem verankerd lagen, liet hem niet los. Rusteloos bleef hij jarenlang schriftelijke bronnen, getuigenissen en informatie allerhande verzamelen, die hij zorgvuldig verwerkte in almaar dikker wordende dossiers, 37 in aantal, steeds bezorgder om al het werk dat hij nog had willen doen en waarvoor hij vreesde dat de tijd en zijn krachten finaal te kort zouden schieten.

Deze brochures handelen over heel verscheiden onderwerpen, gaande van de "Vétérans coloniaux 1876-1908", het werk van diverse missiecongregaties, de verdiensten van de bekende tropische medicus en Diestenaar, dr. Broden, tot het kibangisme en zovele andere, ook niet-Afrikaanse aangelegenheden.

Gelukkig heeft hij nog de kroon op het werk kunnen zetten naar aanleiding van de tentoonstelling "Congo heen en terug" in 2010 te Diest, waaraan hij zijn uiterste krachten heeft besteed. Dat was een uitstekende gelegenheid om aan de bevolking diets te maken wat het harde bestaan onder de tropenzon allemaal inhield. Ook aan de aandachtig luisterende schooljeugd wist hij honderd uit te vertellen over het verre Congo.

Zijn fierheid over het werk dat hij ten dienste van de volksgezondheid in Afrika gepresteerd had stak hij niet onder stoelen of banken en toen er onder zijn publiek kritische stemmen opgingen over onze aanwezigheid in Afrika, aarzelde hij niet om zonder omwegen en met de nodige energie zijn eigen opvattingen door te drukken.

De aandrang om het contact met de oudgedienden in Afrika uit de streek levendig te houden zette Richard er samen met Alice in 1998 toe aan de vriendenkring "Oud-kolonialen Diest en Omstreken" tot stand te brengen. Dat deze bloeiende vereniging

inmiddels met het Diestse stadsbestuur, met de plaatselijke militaire overheden en kloosterordes uitstekende betrekkingen onderhoudt is niet de minste van hun verdiensten.

Om volledig te zijn mogen we tenslotte toch niet uit het oog verliezen dat Richard buiten Afrika nog andere pijlen op zijn boog had. Zowel de plaatselijke geschiedenis als de meest verre horizonten wekten zijn belangstelling, zodat zijn zwerversziel hem er ondermeer toe aangezet heeft de wereld rond te reizen.

Wij bewaren een dankbare herinnering aan de enorme verdiensten die deze dierbare aflijvige aan de zaak van onze aanwezigheid in Afrika bewezen heeft. Het verheugt ons dat zijn onvermoeibare echtgenote Alice bereid is om met zoveel energie de fakkel van hem over te nemen. (GB)

Lidmaatschapsbijdragen

Aanvullende lijst van ontvangen bijdragen voor het lopende jaar :

De h. en mevr. Miel Clement-Meert, Halle
Dr. De Baets, Oostende
Mevr. Ingrid De Schrijver, Silly
De h. Guido De Weerd, Boechout
De h. Gorssen-Kapinga, Kaulille
Dr. Jef Haeverans, Geel
Mevr. Denise Herman, Oostende
De h. en mevr. A. Laleman-Claeys, Oostende
Mevr. H. Leuridan, Koksijde
E.P. Herman Nachtergaele, Maarkedal
De h. Bob Vanhee, Oostende
De h. Cyriel Van Meel, Tremelo
E.P. Verbeek, Lubumbashi
Mevr. Nora Verzele, Oostende

Met bijzondere dank aan de navolgende leden die zo vriendelijk waren hun bijdrage te verdubbelen :

De h. Carlos Blancke,
De h. en mevr. A. Graré-Lemmens, Berchem
De h. Claude Heeren, Kessel-Lo

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKAGETUIGENISSEN

Zetel : Jan van Ruusbroecstraat 15, 3080 Tervuren

(e-mail : g.hosteels@skynet.be)

Jaarlijkse ledenbijdrage : 25 €. Bankrekening : 001-4254043-87 (BE67 0014 2540 4387)

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd
zonder de
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten voorbehoudt.

.

